

REŞADIYE YÖRESİNDE YAS GELENEĞİ

Samettin GÜNDÜZ*

ÖZET

Bu makale Reşadiye yöresinde yas geleneğinin anlam ve uygulamalarının ortaya çıkarmış olduğu sözlü kültürün incelenmesine yönelik bir çalışmadır. Reşadiye yöresinde yaşlılarla birebir görüşme ve gözlem yapılarak, sözlü olarak yaşatılan yas geleneği ile ilgili dizelerin yazılı belge haline getirilmesi amacıyla saha çalışması yapılmıştır. 65-75 yaş aralığında beş katılımcı ile yapılan yüz yüze görüşmelerle toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre askerlik, gurbet ve ölüm olaylarına ilişkin ağıt söyleme ritüelinin canlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir.

Kültür, 'toplumun yaşam tarzı olarak tanımlanmaktadır.' Böyle bir tanımlama her toplumun kendine özgü kültürü olduğunu ifade etmektedir. Görülüyor ki her yönüyle kültür toplumları birbirinden ayıran temel faktörlerden birisidir. Kültürün hem değişimci hem de gelenekçi olması doğasında vardır. Cemaatçi veya cemiyetçi toplumlarda genellikle kültürün değişimci kimliğini yazılı kültür, gelenekçi kimliğini ise sözlü kültür oluşturmaktadır. Gelenekselci toplumlarda gelişmiş toplumlara göre yazılı kültürden sözlü kültür daha etkilidir. Sözlü kültürün etkin olduğu gelenekçi toplumlarda değişime karşı gelenekçi refleks daha güçlüdür. Toplumlardaki gelenekçi yapı ne kadar güçlü olursa olsun değişimin etkisi ve sözlü kültürün kayıt altına alınmaması dolayısıyla kültürün yapısında büyük kayıplar yaşanmaktadır. Sözlü kültürdeki kayıpları dünyadaki teknolojik ve iktisadi gelişmelerin daha da hızlandırdığı tüm yönleriyle görülmektedir. Hem bu eksenlerdeki gelişmeler hem de kültürlerin etkin ve beklenmedik ortamlarda karşılaşmaları ve kültürlerin birbirlerine etki etme çabaları sözlü kültürü yazılı kültüre göre daha derinden olumsuz etkilemektedir. Yani gelenekçi kültür böyle bir etkileşime kendisini hazırlayamadığı için yapısından çok şey kaybetmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yas, Ölüm, Ayrılık, Gurbet

THE MOURNING TRADITION IN REŞADIYE REGION

ABSTRACT

This article focused on oral culture which the meaning and rituals of mourning traditions brought about. By one on one interviews and observations, the fieldwork has been done in order to put the verses, which is maintained orally, in writing. The datum collected participants whom ages varying between 65-75 by one on one interviews were analyzed by content analysis. In the light of the research the elegizing

* Yrd. Doç. Dr. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi/Türkistan, El-mek: samettin_tr@hotmail.com

rituals on recruitment, absence from home and death has been continuing livingly.

Culture defined as way of life. Such definition means that every society has its own culture. As it is seen the culture separate societies from each other with all respect. Culture is naturally both changes and traditional. In communitarian societies the changing side of culture is written culture and the traditional one is oral culture. The oral culture is more effective in traditional societies than developed societies. In The traditionist societies the reflex against chance is more powerful. How powerful the traditionalist structure in societies, the effect of oral culture and the fact that oral culture hasn't been written there has been great damages in Culture. As it is clearly seen the technological and economic developments fasten the loss in oral culture. Both active and unpredictable environments and cultural developments in this axis and cultures encounter each other's efforts to influence profoundly negative impact on oral than written culture. So the traditional culture not prepare itself such an interaction loses a lot.

Key Words: mourning, death, separation, absence from home.

Giriş

Kültür, 'toplumun yaşam tarzı olarak tanımlanmaktadır.'Böyle bir tanımlama her toplumun kendine özgü kültürü olduğunu ifade etmektedir. Görülüyor ki her yönüyle kültür toplumları birbirinden ayıran temel faktörlerden birisidir. Kültürün hem değişimci hem de gelenekçi olması doğasında vardır. Cemaatçi veya cemiyetçi toplumlarda genellikle kültürün değişimci kimliğini yazılı kültür, gelenekçi kimliğini ise sözlü kültür oluşturmaktadır. Gelenekselci toplumlarda gelişmiş toplumlara göre yazılı kültürden sözlü kültür daha etkilidir. Sözlü kültürün etkin olduğu gelenekçi toplumlarda değişime karşı gelenekçi refleks daha güçlüdür. Toplumlardaki gelenekçi yapı ne kadar güçlü olursa olsun değişimin etkisi ve sözlü kültürün kayıt altına alınmaması dolayısıyla kültürün yapısında büyük kayıplar yaşanmaktadır. Sözlü kültürdeki kayıpları dünyadaki teknolojik ve iktisadi gelişmelerin daha da hızlandırdığı tüm yönleriyle görülmektedir. Hem bu eksendeki gelişmeler hem de kültürlerin etkin ve beklenmedik ortamlarda karşılaşmaları ve kültürlerin birbirlerine etki etme çabaları sözlü kültürü yazılı kültüre göre daha derinden olumsuz etkilemektedir. Yani gelenekçi kültür böyle bir etkileşime kendisini hazırlayamadığı için yapısından çok şey kaybetmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde sözlü tarih ve sözlü edebiyatını ortaya çıkaran sözlü kültürün Türk kültürü içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Buna rağmen sözlü kültür çalışmaları ülkemizde ciddi olarak ele alınmadığı gibi çalışılmasına yönelik gerekli destek verilmemiştir. Bu alandaki çalışmaların etkin ve yeterli olmayışından dolayı sözlü kültürün yazılı belge haline getirme çalışmalarındaki eksiklik sözlü kültürün unutulup gitmesine sebep olmaktadır. Bu olumsuzluğu gidermek için gelecek dönemlerde sözlü kültürün yazılı hale getirilmesine yönelik çalışmaların desteklenmesi ve ciddiye alınması gerekir. Verilecek destekle sözlü kültür çalışmalarının etkinliği sayesinde kültürün zenginleşmesine ve sözlü kültürün en az kayıpla kuşaktan kuşağa aktarılmasına yazılı belge haline getirilmesine katkı sağlayacaktır.

Geleneksel toplumların aksine gelişmiş toplumlarda sözlü kültür çalışmaları yapılarak sözlü kültürün yazılı belge haline getirilmesiyle yazılı kültürün zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu gelişmişliğin göstergesi olduğu kadar sözlü kültürün yok olmasını veya fakirleşmesini ortadan kaldıran durumu da ifade etmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Sözlü kültürümüzde etkili olan ölüm ve gurbetin, yaşlarla ifade edilmesi ölümün, ayrılığın, gurbetin (gelin olma, asker olmanın) zorluklarının dile getirilmesi açısından önemlidir. İnsan ve toplumlar üzerinde etkili olan ölümün Türk kültüründe daha etkin olduğu yas geleneğinden anlaşılmaktadır. Türk kültüründe yas geleneğinin etkinliğini Reşadiye yöresinde de yaşatıldığı anlaşılmaktadır. Ölüm, gelin ve asker yaslarının Türk kültüründe yöreden yöreye farklılıklarından öte benzerlikleriyle öne çıkmaktadır. Göçle ortaya çıkmış gurbet yasının Reşadiye yöresinde farklılıkları dikkat çekmektedir.

Reşadiye yöresinde sanayileşmenin ve verimli arazilerin olmayışı, artan nüfusla birlikte insanları göçe zorlamıştır. Yöre insanın kimseye muhtaç olmadan hayatını devam ettirme çabası büyükşehirler ve ardından yurt dışına işçi olarak gitmesi geleneksel kültür içerisinde gurbet yasını çok yönlü oluşmasına katkı sağlamıştır. Türkiye’de ilk iç göç hareketi ve beraberinde yurt dışına göçün başlaması gurbetin süreli olmaktan çok süresiz duruma gelmesi, gurbetin derin olarak yaşanması yasların etkin ve çok yönlü olarak söylenmesini ortaya çıkarmıştır.

Türk kültüründe sıla, gurbet, hasret ve ayrılık gibi sözcükler yaygın olarak kullanılmaktadır. Reşadiye yöresinde de ayrılıkla ilgili sözlü olarak ifade edilen türkülerin, şiiirlerin, mektupların, roman ve hikâyelerin konularını oluşturduğu söylenebilir.

Yas Kavramı

Türkçe’de kelime olarak yas, “ölüm ya da bir felaketten doğan acı ve bu olayı belirten davranışlar; duyulan acı ve üzüntüyü kimi davranışlarla belli etmek” (Türkçe Sözlük, 1983:1287) biçiminde kullanılmaktadır. Banarlı, Orta Asya dilinde yas, “Yuğ Törenleri” ile ilgili “yığlamak”, ağlamak ve “yığlagur”, ağlayıcı sözlerinden kaynaklandığını, Türkler arasında birinin yasını tutmanın çok eski bir gelenek olduğunu” (Banarlı,1971:44-45) ifade etmektedir.

“Yas sadece başkalarının ölümünden veya ayrılmasında yaşanmaz. İnsanın kendi içinde yaşanan kayıp ve terk etmeler durumunda da görülebilir” (Çevik-Ceyhun, 2004:3). “Yas normal olarak tıbbi ya da psikiyatrik bir bozukluk olmaktan çok acı verici bir duruma karşı verilen bir tepkidir”(Çevik-Ceyhun,2004:3). Yas, sadece ölümle yaşanmayıp, insanın kendi içinde her hangi bir kayıp, ayrılık ve gurbet için de yaşanmaktadır.

Örnek’e göre; “Yas, toplum tarafından bizim için önemli olarak tanımlanmış insanların ve yakınlarımızdan birinin kaybıyla duyulan acı ve üzüntüyü, toplumsal kalıplar içerisinde ifade etme”(Örnek,1977:222) olarak tanımlanmaktadır. Her toplumda farklı şekillerde uygulanan “yas” geleneğinin, ölüm ve ölüm korkusunu evrenselleşmesine sebep oluşturduğu söylenebilir. Bu korkunun psikolojik bir korku haline gelmesi duygusal bir bütünlüğü ortaya çıkarmıştır. Her toplum kendi kültürel değerlerinin ortaya çıkarmış olduğu yas geleneğini devam ettirme çabaları doğal olarak görülmelidir.

Yas Türleri

İnsanoğlunun çevresinde olup biten olaylardan etkilendiği bilinmektedir. Onu derinden etkileyen olayların başında ölüm gelmektedir. İnsanlar ölüm karşısında duygu ve hislerini şiiirlerle dile getirmişlerdir. Ölüm sonrası ölenin insanların arkasından söyledikleri dizelerin yas olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bugün bu kelime “yas” kelimesiyle karşılanmaktadır Türklerde ilk defa Orhon abidelerinde “yog” “yastutmak” ve “yogci” “yas tutan” kişi şeklindedir.

Bazı araştırmacılar “yas” kelimesinin “Arapça keder anlamına gelen “yes” ten geldiğini belirtmektedirler. Eski Türkçede “yoğ” teriminin matem anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Yas, Türk halk kültürünü oluşturan ve Anadolu’da yaygın olarak fonksiyonunu sürdüren önemli adet ve geleneklerimizden birisidir. Toplumsal farklılıklar karşısında, yas olgusunun iki

Turkish Studies

yönü vardır. Bunlardan birincisi “yas tutma”, ikincisi “yas etme” dir. “yas tutma” olgunun pratik ve adet yönünü, “yas etme” ise olay karşısında duyulan acı ve bunalımı kapsamaktadır. Anlamli sözlerle yakınmaları dile getirerek dramatik olarak yaşatmaktadır.

Gurbet Yası

Gurbetle ilgi söylenen dizeler Türk kültüründe yoğundur. ‘Çalının arkası gurbettir.’ ifadesi gurbeti güçlü bir şekilde temsil etmektedir. Gurbet yasını gelin ve askerlik yası olarak açıklaması yapılmıştır. Gurbet yası içersinde her ikisinin dışında kısa veya uzun gurbete gidenler için söylenen yaslar da bulunmaktadır. Ailesinden belli bir süre ayrı kalanlar için söylenmektedir. Genellikle çalışma alanının yaşadığı çevrede olmayışı gurbet yasını etkin kılmaktadır.

Gelin Yası

Her kızın hayalinde ‘eli kınalı başı duvaklı’ gelin olma vardır. Herkesin hayalinde olmasına rağmen herkese nasip olmaz. O açıdan kına yası kızın hem gelin olmanın mutluluğunu hem de baba evinden ayrılmanın üzüntüsünü yaşamaktadır. Duyguların karışık olduğu o kadar da duygusallığın hakim olduğu geceyi temsil eder.

Türk kültüründe kına gecesinde geline kına yakılır, dualar edilir ve ilahiler söylenir. Kına gecesinin yapıldığı yörenin oyunları ve türküleri söylendikten sonra gelinle veda edilerek herkes evine gider. Böylece kına gecesi bitmiş olur ama kına yası gelinin oğlan evine yerleşinceye kadar devam etmektedir.

Asker Yası

Türk asker doğar asker ölür’ ifadesi askerliğin Türk kültüründe ne kadar kutsal olduğunu göstermektedir. Askere giden gençlerin ailesinden yakınlarından ve arkadaşlarından uzak kalmanın burukluğunu yaşarken aynı zamanda vatani kurumunun, vatan borcu ödemenin ne kadar kutsal olduğunu mutluluğunu yaşamaktadır. Her askere giden dualar ve şöleni andıran davul zurna ile gönderilmektedir. Her aile asker gönderirken ve evlatlarının askerden geri dönmesine kadar zaman içinde yas geleneği söylenen ağıtlarla ifade edilmektedir. Askere olana söylenen ağıtlar ayrı kalmanın hasretinden asla üzüntüden dolayı söylenmez.

Ölüm Yası

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini feryatlarını, isyanlarını ve talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkölere Batı Türkçesi’nde umumiyetle “ağıt” adı verilir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyimini türemiştir.(Elçin,1981:287)

“Ölen kişinin kaybı artık geri dönülemez bir gerçektir. Bu gerçeğin acısı ölen kişinin değerlerinin benimsenmesi ve yaşantılarının anılar olarak hatırlanmasıyla azaltılmaya çalışılır.”(Çevik-Ceyhun,2004:4)

Amaç

Toplumsal olgu açısından ele alınan yas geleneğinin araştırmacılar tarafından yeterince incelenmemesi sözlü kültürü zayıflatmaktadır. Kültürde hızlı gelişme ve değişmelere karşın sosyo-kültürel yapımızda yas âdeti ve geleneklerinin günümüze kadar ulaşması, sözlü kültürün fazla bozulmadan davranış ve uygulama biçimi olarak işlevlerini devam ettirmesi araştırmanın amaçlarını oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Reşadiye yöresindeki “yas” geleneğini, toplumsal olgu olarak değerlendirmek.

2. Ayrılık, gurbet, evlenme ölüm ve diğer toplumsal olaylar karşısında yöre insanının düşünce, duyuş ve davranışlarının, temelinde bulunan değer yargılarını, insanın kendisini algılama biçimi, varlık ve yokluğunu ortaya koymak.

3. Reşadiye ve yöresinde, bugüne kadar derlenip yorumlanmamış “yas etme” ile ilgili verileri, kaynak kişilerden doğrudan toplamak, yas türlerini belgeleyerek yok olmalarını önlemek, gelecek kuşaklara, kültürel miras olarak nakledilmesini sağlamak ve bilim dünyasına sunmaktır.

Önem

Günümüz dünyasında yaşanan bilgi ve teknolojik gelişmelere rağmen sözlü kültürün etkin olarak yaşanmasını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, Türk kültüründe sözlü olarak devam ettirilen yas geleneğinin sistematik biçimde yazılı hale getirilememesi kültürel açıdan olumsuzlukları ve eksiklikleri beraberinde getirmektedir. Yas geleneği Reşadiye yöresinde de sözlü kültür olarak devam ettirilmektedir. Yas geleneğinin Reşadiye yöresindeki eksikliği gidermek için sözlü ifade edilen yas geleneğinin yazılı hale getirilmesi, kaybolmaya yüz tutmuş olan sözlü kültürün kayıtlar altına alınması açısından bu çalışma önemlidir.

YÖNTEM

Genel anlamda bilimsel araştırma, mekânsal anlamda da “alan çalışması yönteminin” ilkelerine uygun olarak “diyalektik” bir yaklaşımla bu çalışma yapılmıştır. Başka bir ifade ile yas olgusu, kendi doğal koşullarında sistemli ve planlı bir biçimde gözlenmiştir.

Bu tür çalışmalarda kaynak kişi bulmak, onları buna inandırmak, özellikle de kadınlarla görüşmek, çok zor uğraşmayı gerektirmektedir. Reşadiye yöresi ile olan yakın ilişkilerimiz bu imkânın oluşmasına katkı sağlamıştır. Kaynak kişilerin yaşamlarındaki olayların yeniden canlandırılması, yaşatılması ve onları üzmesine karşın “yas” la ilgili dizelerin toplandığını, derlenen yasların tümüne, bu makalede yer vermemiz mümkün olmadığından, ancak temsili nitelikte olanlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, yas türleri öz anlatım, yerel söyleyiş biçimleri ve kullanılan sözcükler bozulmadan, düzeltilmeden olduğu gibi yazıya geçirilmiştir.

Katılımcılar

Çalışmada veri kaynağını 65-75 yaş aralığında yer alan, Reşadiye yöresinde doğup büyümüş, hepsi kadın olan beş katılımcı oluşturmuştur. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş olup kodlanan isimleri ve yaşları aşağıda sunulmuştur:

E. Y1. (75)

A. B. (67)

A. Y. (75)

E. Y2. (50)

F. G. (68)

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Araştırma verileri araştırmacı tarafından bire bir oturumlarla yürütülen açık uçlu görüşmelerle elde edilmiştir. Görüşme sürecinde katılımcılara Reşadiye yöresinde yas geleneği ile ilgili şu sorular sorulmuştur.

1. Yörenizde ölüm olayı karşısında yas amaçlı neler yapılmaktadır.
2. Yörenizde gurbet yaşamına yönelik yas amaçlı neler yapılmaktadır.
3. Yörenizde gelin gönderirken yas tutuluyor mu? Tutuluyorsa neler yapılıyor? .

Turkish Studies

Görüşme süreci araştırmacı tarafından not tutma yöntemiyle kayıt altına alınmıştır. Toplanan veriler daha sonra gruplanarak ortak temalara ulaşılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma alanı içersinde “yas” edilen olayların başında ölüm, ayrılık (gurbet), gelin (kına yakma), askere gitme ve doğal olaylar gelmektedir. Bu nedenle, Reşadiye ve yöresinde söylenen yasları, Ayrılık (gurbet), gelin (kına), ölüm yasları olarak üç grupta toplanarak, aslına uygun şekilde anlatılmaktadır.

Kına yası

Türk kültürünün örneklerinin canlı olarak yaşadığı Reşadiye ve yöresinde kına gecesi, evlenme ile ilgili yaygın olan geleneklerimizden birisini oluşturmaktadır. Kına gecesinde söylenen dizelere ve yaslara Reşadiye yöresinde “kına yası” denmektedir

Reşadiye yöresinde kına gecesi düğünün üçüncü günü (Cumartesi ya da Çarşamba) dür (E.Y1.,).”Oğlan evine gelen davetliler tamamlandıktan sonra, oğlan ve kız tarafları karşılıklı olarak birbirlerine “düğünün kutlu olsun” demeye giderler. Bu iş bittikten sonra, oğlan evinden bir grup kadın, kız evine kına yakmaya gider. Nasıl erkekler düğün edip, eğlenirlerse, kız evinde de kadınlar arasında benzeri eğlenceler yapılır. Bütün köyün kadınları, kızları düğün yerine toplanır. Orada oynanır, eğlenilir, takılar takılır.

Kına bir tasta veya bir tabakta yoğrulur. Bu kınanın içine bir miktar bozuk para atılır. Bu paraları almak için bir erkek çocuğu kına avuçlatılır. Çocuğun avuçladığı paralar gelinin yazmasına düğümleir. Bu para daha sonra gelin tarafından damada verilecektir. Orada bulunanlardan isteyenler kına yakınırlar. En son geline kına yakılır. Kına yakıldıktan sonra ağlatma âdeti vardır, önce arasından başlayarak, diğer yakınları onu takip ederler.”(Demirkol ve arkadaşları,1998:261)

Kına yası gece yarısına kadar devam eder, bu saatten sonra kına gecesindeki kalabalık dağılır. Kına yasının bitiminden itibaren gelinin yakın akrabaları, arkadaşları ve kınacı o gece gelinle birlikte kalarak gelin alma zamanına (ertesi güne) kadar gelinin yalnızlığını gidermeye çalışırlar.

Gelin (kına) yası, kına gecesi gelinin eline, ayağına ve saçlarına kına yakılması ile başlayıp, gelinin baba evinden ayrılıp gelin gideceği eve yani evleneceği kişinin (oğlanın) evine yerleşinceye kadar yapılan törenlerin bitimine kadar devam eder.

Kına gecesinde geline kına yakıldıktan sonra sırasıyla, gelin ana, varsa kız kardeşi, hala-teyze ve yenge ile sarılarak gelinin söylemiş olduğu yaslar

Gel anam ağlayalım

Karalar bağlayalım

Yanuk yürek üstüne

Soğuk su bağlayalım

Elimde kınam yakuk

Ağlarım yanuk yanuk

Anamı size bıraktım

Eli dizine dayanuk

Turkish Studies

Yayla yüzü yazular
Gönlüm sizi arzular
Ne deyip te ağlayım
Böyleymiş yazular

Düğünün son günü gelin evinden çıkarılmadan önce, ana-babasına, kardeşlerine ve akrabalarına sarılarak söylemiş olduğu yaslar şöyledir.

Sıgaranın ucuyum
Ucu değil bucuyum
Ver elini öpeyim
Ben gidiyom yolcuym

Gidiyom öte yüze
Doyamıyom size
Ömür boyu çalıştım
Hatıra kalsın size

Kapıya geçi geldi
Saymadım gaçı geldi
Ayrılmak sanıyodum
Ayrılık göçü geldi.

Ayrılıklar oldu mu
Bahçede gül soldu mu
Yolcu oldum gidiyom
Saatlerim doldu mu

Gelin kaynana evine geldiğinde, kaynana ile karşılıklı söylemiş olduğu yaslar şöyledir.

Dar sokakta yolum yok
Ayrılacak halim yok
İltme beni yakandan
Sarılacak dalım yok.

Ben buranın nesine geldim
Bülbüller öttü sesine geldim
Gaynanan yalnız dediler
Goşdum da işine geldim

Pancar diksem sararu
Ataş yaksam gararu

Turkish Studies

Ne kadar murad alsam

Yüreklerim yaralu.

Sıra sıra hayatlar

Yoka yoka kağıtlar

Öksüz kız gelin olmuş

Ağlasın muhanetler.

Reşadiye ve yöresinde geçmişten günümüze kadar söylenen ayrılık yaslarından seçilen örnekler şöyledir;

Bir elmayı dört dildim

Yere düştü de sildim

Ağam gadirlerini

Ayrı düşünce bildim

Terekteki siniler

El değmeden iniler

Gurbetdeki yarimin

Sol kulağı çınıler

O yaylanın düzünden

Bir su içtim gözünden

Böyle dertlü ağlarum

Hasretliğin yüzünden

Yayla yüzü yeşilden

Ben ayrıldım eşimden

Bi kolayımı bulsam

Gideceğim peşinden

Deniz üstü yol oldu.

Yaz gidelü yıl oldu

Yardan gelen mektuplar

Domurcuklu gül oldu.

Tüfeğim kolda kaldı

Mendilim dalda kaldı

Ne zorumuş askerlik

Benim yar nerde kaldı.

Gab değil kolay döğül

Çektiğim halay döğül

Turkish Studies

Bi gelseniz askere
Yapması kolay döğül
İlengerde aşım var.
Ne de garip başım var
Hasretlik kolay değül.
Askerde gardaşım var.

Ayağında potinin
Bağımı olacağım
Sen askerlik yaparken
Ben burada solacağım
Kuşlar yuva yapıya
Ancabın dibine
Asker eğitime çıkmış
Sabahın soğuşuna

Asker oldum gidiyom
Erzurum alayına
Ağlatmam seni yarım
Bakarım kolayına
Candarmanın çavuşu
Tele vuru savuşu
Sil gözünün yaşını
Ayrılanlar gavuşu

Askerliğim dört sene
Açılmışım örtsene
Ben askere gidiyom
Gözlerinden döksene
Yaylaya giden atlu
Ne gayretlü gayretlü
Askere giden oğlan
Ağlasın dertlü dertlü

Yavrum yavrum yanları
Yandı çifte mumları
Yavruma yakıştı mı
Devletin urbaları

Turkish Studies

Ölüm yası

Reşadiye yöresinde en yaygın olan yas türüdür. Ölüm, insan hayatının son bulduğu, yeni bir hayatın başladığını ifade eden, insanı ağlatan acı ve yalnızlığa sürükleyen, çaresizliğin ve hayatın sonsuz olmadığının yaşandığı sosyal bir olgudur.

Reşadiye yöresinde ölen insan ister dostu isterse düşmanı olsun herkes bu yasa katılır, katılmayanlar ayıplanır.

Ölü defnedildikten sonra her aileden büyükler baş sağlığına cenaze sahiplerine ve yakınlarına giderek acılarını hafifletmeye, paylaşmaya ve onları teselli etmeye çalışırlar. Ölümün Allah'ın emri olduğunu hatırlatarak ölüm acısını paylaştığını Başınız sağ olsun, Ölüm Allah'ın emri, Kepeği Gitmiş, Ölüme çare olmaz, Toprağı bol olsun, Allah rahmet etsin, Ölüm girmeyen ev olmaz, Eceli bugün bu saatmiş ve Ölenle ölünmez gibi dua ve temenni niteliğinde sözler ifade edilmektedir.

Cenaze sahibinin acılarını paylaşmak için yakın akraba ve komşuları onları teskin etmek, normal hayatın akışı içerisinde ihtiyaçların giderilmesi için, hem cenaze sahibinin günlük işlerini hem de başsağlığı için gelen misafirlere hizmet ederler. Bu yardımlaşma duygusu dini olmanın yanında Türk kültüründe psikolojik ve sosyolojik olarak birlikte yaşamının paylaşmanın ve yardımlaşmanın getirmiş olduğu sorumluluk duygusudur. Komşu ve yakınlarının acıları paylaşmasıyla hayatın normal akışına dönmesi, hala cenaze sahiplerini tatmin etmemektedir. İlk Cuma günü mevlidi şerif ve hatim okutulması, kırkıncı gününün dolması ile hatim, mevlit ve ruhu için yemek yapılmaktadır. Bu manevi duygunun geleneksel hale gelmiş olması insanlar üzerinde etkinliğini her geçen gün artırmaktadır. Yakınlarından birisini kaybeden, bu tür sorumlulukları yerine getirmediğinde aile ve çevresi tarafından ayıplanmaktadır..

Reşadiye yöresinde ölen insanların yaş durumu veya bulunduğu mevkiye göre yas tutma süresi de değişir. Eğer, ölen insan yeni evlenmiş, yahut askerlik çağına gelmiş, ya da askerde ise kısaca gençse acısının yankısı türkülere yansır ve daha da uzun sürer. Ağıtlar düzülür; uzun süre bu acı olay, ağızdan ağza yaşar gider. Ta ki, yeni ve daha büyük bir acı ile karşılanıncaya kadar.

Özellikle kadınlar ağıt yakma olayında daha önde gelirler. Ağıtlar ya ölünün geride kalan anne, baba, eş ve çocuklarının ağzından ya da ölünün kendi ağzından söylenmiş havası verilerek daha da acıklı hale getirilir.

Ağıtlar cenazeden sonra ağıt yakıcılar tarafından yakılacağı gibi, cenaze sahipleri tarafından özellikle kadınlar tarafından irticalen de söylenebilir. Değişlerle, cenaze tarafında ağlanılır. O arada cenazeye katılan tüm insanların gözleri nemlidir, hıçkırıklar gittikçe yükselir. Cenaze sahiplerinin dışındakiler de olaya kendi başlarına gelmişcesine içlenirler. Belki de Türk insanının en büyük özelliklerinden biri budur. (Demirkol ve arkadaşları; 1998:272)

Reşadiye ve yöresinde ölümle birlikte söylenen yaslar şöyledir;

Dünya fener imiş

Boyuna yanar imiş

Şahanın yuvasına

Baykuşlar gonar imiş

Soğuk sular bardakta

Gözlüyom çardakta

Turkish Studies

Helbet dertlü ağlarım
Babam gara toprakta
Anahtarın bağıını
Yel atar yaprağını
Gurbet elde ötenin
Kim atar toprağını
Ayrılık geldi başıma
Felek zehir kattı aşıma
Garip diye yazın
Artık mezar taşıma
Vurundun iğneleri
Terk ettin dünyaları
Senin için yapılmış
Tokat hastaneleri
Arabam gayışlandı
Yüreğim alışlandı
Babam acı sözlerin
İçerime daşlandı
Ağlamalar ağlarım
Ayruluklar üstüne
Babam gözyaşım döktüm
Mezarının üstüne
Kara menekşe bitti
Çalının diplerinde
Çöktü acı ayruluk
Dertlü yaz aylarında.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Reşadiye ve yöresinde “yas” geleneğine, doğal koşullarda ve bilimsel bir anlayış içerisinde ele alınarak birkaç yönden değerlendirme yapılabilir.

Yas geleneği bütün toplumlarda vardır. Türk toplumunda sözlü bir şekilde devam edip gitmektedir. Folklorik araştırmaların yeterli düzeyde olmaması bu zengin kültürün hızla ölmesine sebep olmaktadır.

İnsan hayatında ölüm, evlenme ve ayrılık gibi geçiş dönemlerini etkilemektedir. Nesilden nesile kültürel kalıp olarak geçmiş olan yaslar, belki de bir daha görüşme imkanı olmayan kadın

kaynak kişilerden derlenmiştir. Okuma-yazma bilmeyen yaşları oldukça ilerlemiş olmasına rağmen belleklerinde saklamış oldukları duygusal ve düşünsel yas gelenekleri belgelenmiş durumdadır.

Yasların, yaşanan olaylar karşısında, duyulan insani tepkilerin birer belirtisi ve anlatımı olarak algılanmaktadır. Toplumsal amaç ve fonksiyonları açısından üzerinde durulduğunda, nesiller arası sosyal ilişkileri düzenleyen, bireysel ve kolektif davranışları belirleyen, insanlar arası birliktelik ve dayanışma bilincini oluşturan, sözlü kültürel ürünler olduğu görülecektir.

Reşadiye yöresinde örneklenen yas dizeleri, yöre halkının sosyal düzenini, sistemini, değer yargılarını ve dil özelliklerini betimlemektedir.

Özet olarak belirtmek gerekirse, Reşadiye yöresinde “yas etme” yaşanan toplumsal olayın, kederli ailede yaratmış olduğu acıyı paylaşmak, ruhsal bunalımın giderilmeye çalışılmasına ve grubun bilinçli ve duygusal amaçlarına yöneliktir. Diğer yönden toplumsal bir görevin, örf ve adetlere uygun olarak yerine getirilmesi, geçen olayın anlamlı sözler ve ezgili dizelerle anlatılmasıdır. Türk kültürü içerisinde farklı yas adetlerinin olması, kültürümüzün zenginliğini göstermektedir. Bu zenginliklerin ortaya çıkartılabilmesi için, sözlü olarak devam ettirilmeye çalışılan yas geleneğinin yazılı belge haline getirilmesi önemlidir. Kültürel yapımızda devam ettirilen yas geleneğinin sadece yakınma, dövünme ve kederden dolayı duyulan bir acıdan ibaret olmadığı, yakın akraba ve komşularının acı ve kederlerinin paylaşıldığı bir sosyal süreç olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

BANARLI, Nihat Sami (1971) **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yay. İst.

ELÇİN, Şükrü, (1981) **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür Bakanlığı Yay.Ank.

ÇEVİK, Abdulkadir-CEYHUN, Birsen, (2004).**Toplumsal Yas.Polis Dergisi**, Ocak-Şubat-Mart-2004. Yıl.10.Sayı:39.Ankara

ÖRNEK, S. Veyis: (1977) **Anadolu Folklorunda Ölüm**, A.Ü.Dil ve Tarih-Coğ.Fak.Yay.Ankara.

TÜRKÇE SÖZLÜK: (1983).**Türk Dil Kurumu Yayınları**,505-2, Ankara

DEMİRKOL, Dursun ve arkadaşları (1998)**Dünden Bugüne Reşadiye**